

Pusti me da pokušam sam: razvoj samostalnosti i odgovornosti kroz svakodnevne aktivnosti djeteta

Svaki roditelj ulaže golem trud, ljubav i energiju kako bi svom djetetu osigurao sretno i bezbrižno djetinjstvo. U toj silnoj želji da zaštitimo najmlađe i olakšamo im svakodnevnicu, često nesvjesno upadamo u zamku takozvanog zaštitničkog roditeljstva ili roditeljstva koje preuzima inicijativu. Činimo stvari umjesto njih – vežemo im tenisice iako oni to pokušavaju već nekoliko minuta, hranimo trogodišnjaka žlicom kako bismo izbjegli nered na podu ili sami pospremamo igračke kasno navečer dok dijete spava jer nam je tako brže i jednostavnije. Međutim, suvremena pedagoška znanost i psihologija ranog djetinjstva stalno nas podsjećaju da upravo kroz te male, naizgled banalne svakodnevne situacije djeca usvajaju najvažnije lekcije za život. Životno-praktične i radne aktivnosti nisu kućanski poslovi nametnuti djeci već aktivnosti na kojima se usvaja samopouzdanje, odgovornost, ustrajnost i radne navike.

Odrasli su djetetov prvi i najvažniji prozor u svijet. Djeca upijaju naše ponašanje, naše reakcije i naš odnos prema radu i obvezama puno više nego što mislimo. Legendarni američki pisac James Baldwin jednom je primijetio: „Djeca nikad nisu bila dobra u slušanju odraslih. Ali nikad nisu propustili da ih imitiraju.“ Ako sami s negodovanjem pristupamo svakodnevnim obvezama, dijete će ih doživjeti kao teret, no ako ih pretvorimo u zajednički ritual i igru, ona postaju prostor povezivanja. Prof. dr. sc. Edita Slunjski, u svom priručniku *Kako djetetu pomoći da (p)ostane samostalno i odgovorno*, dodatno proširuje ovu misao naglašavajući dubinu našeg utjecaja na dječju ličnost te navodi kako na djecu utječemo ne samo onim što znamo i namjeravamo za njih ili s njima učiniti, nego barem jednako toliko i onim kakvi smo sami po sebi.

Upravo zbog toga, želja da djetetu uklonimo svaku prepreku s puta može imati kontraefekt. Perry Good u svojoj knjizi *Kako pomoći klincima da si sami pomognu* šaljivo, ali vrlo točno upozorava na paradoks s kojim se vrti i obitelji svakodnevno susreću, ističući kako uvijek ima dovoljno odraslih koji pokušavaju pomoći klincima, odnosno da je zapravo više odraslih koji žele pomoći klincima nego klinaca koji žele pomoć. Nadalje, profesorica Slunjski jasno detektira što se događa kada preotmemo djetetovu autonomiju te upozorava da odrasli koji umjesto djeteta obavljaju ono što bi dijete moglo učiniti i samo, uskraćuju mu priliku razvoja samostalnosti i odgovornosti. Razvoj samostalnosti i odgovornosti, kao posebno važnih ciljeva odgoja, zapravo treba poticati od rođenja. Ne postoji čarobna dob u kojoj dijete odjednom, preko noći, postaje odgovoran školarac ako mu od najranijih dana nismo pružili priliku da vježba te vještine.

Kada dijete samo pokrene neku aktivnost – primjerice, odluči obrisati stol nakon crtanja ili želi uliti mlijeko u šalicu – u njemu se budi unutaranja motivacija. Uvažavanje te spontane dječje inicijative ključno je za razvoj samopoštovanja. Edita Slunjski u knjizi

Kako djetetu pomoći da bude uspješno i razvija samopouzdanje ističe kako djeca i odrasli mogu posve različito gledati na uspjeh, te objašnjava da u postizanju uspjeha spontana inicijativa djeteta ima važnu ulogu pa je treba uvažavati. Uvažavati inicijativu djeteta znači poticati ga da svoje aktivnosti samo započne, osmišljava i oblikuje, što se u suvremenom odgoju i obrazovanju posebno cijeni, jer u onim aktivnostima koje dijete samo započne i samo organizira, ono uvijek vidi svrhu.

Za odraslu osobu uspjeh je savršeno čist pod bez ijedne mrvice. Za dvogodišnjaka, uspjeh je proces u kojem je on sam uzeo metlicu i mahao njome po tepihu. Ako nakon djetetovog truda odrasli odmah uzme krpu i demonstrativno ponovno obriše površinu jer nije napravljeno kako treba, djetetu šalje poruku da njegov trud nije vrijedan. Nisko samopouzdanje izravno oblikuje i dječje mogućnosti jer, slično kao i odrasli, djeca s nižim samopouzdanjem često misle da nešto ne mogu i da neće uspjeti, a upravo zbog tog stava, često stvarno i ne mogu i ne uspijevaju. Zato je od presudne važnosti dopustiti djetetu da pogriješi, prolije vodu ili naopako obuje papuče. Važan je proces, a ne samo konačan rezultat, a ciljevi koje postavljamo pred dijete moraju biti realni i usklađeni s njegovim stvarnim razvojnim mogućnostima. Kako bismo znali što i kada možemo očekivati od djeteta, važno je cjelovito sagledati praktične i radne aktivnosti podijeljene po razvojnim fazama.

Razmatrajući mlađu dob (1 do 3 godine), moramo uzeti u obzir specifične opće značajke ove razvojne faze. Djeca u ovom razdoblju pokazuju snažnu potrebu da oponašaju odrasle i usvajaju prvenstveno kroz proces pokušaja i pogrešaka. Pritom treba imati na umu da imaju izrazito kratku koncentraciju te da intenzivno razvijaju osnovne motoričke i samostalne vještine. Zbog svega navedenog, u ovoj dobi krajnji cilj nikada nije rezultat aktivnosti, već isključivo stečeno iskustvo i sam proces rada. U skladu s tim značajkama, u svakodnevnom životu i vrtićkom okruženju potičemo aktivnosti poput držanja žlice i pokušaja samostalnog hranjenja, pijenja iz čaše te pranja ruku uz pomoć odrasle osobe. Djeca u ovoj dobi mogu aktivno pokušavati obuvati i izuvati svoje šlape i cipele, kao i skidati jednostavne odjevne predmete poput kape ili čarapa. Kada je riječ o brizi za prostor, mlađa djeca mogu sudjelovati u pospremanju igraćaka u kutije nakon igre, brisati prolivenu tekućinu malom krpom te nositi lakše predmete s jednog mjesta na drugo. Također, iznimno su ponosni kada na zamolbu odraslih mogu donijeti pelenu, maramicu ili komad odjeće, samostalno baciti papir u koš za smeće, staviti svoje prljavo rublje u košaru ili dodavati štupaljke i krpe tijekom kućanskih poslova. Konačno, uz pomoć odraslih mogu uspješno zalijevati biljke te sudjelovati u pripremi hrane kroz miješanje i prenošenje namirnica. U svim ovim zadacima naglasak je isključivo na djetetovom pokušaju, a nikako ne na savršenstvu izvedbe, zbog čega su stalna pohvala i poticaj od presudne važnosti.

Kako djeca prelaze u srednju dob (3 do 5 godina), njihove se opće značajke vidno mijenjaju jer počinju pokazivati sve veću želju za samostalnošću, a ujedno vole konkretne zadatke i obveze. U ovoj fazi djeca mogu znatno dulje zadržati pažnju na jednom poslu te počinju jasno razumjeti jednostavna pravila i točan redoslijed radnji.

Glavni cilj u ovoj dobi postaje sustavno razvijanje radnih navika, osjećaja odgovornosti te izgradnja stabilnog samopouzdanja. Kao primjerene aktivnosti za djecu srednje dobi ističu se potpuno samostalno oblačenje i svlačenje, kao i zakopčavanje gumba i zatvarača, uz minimalnu pomoć odraslih kada je to doista potrebno. Djeca sada samostalno peru ruke i lice, pravilno koriste papirnatu maramicu te uče voditi brigu o svojim osobnim stvarima kao što su ruksak, jakna i papuče. Njihova odgovornosti proširuje se na samostalno pospremanje kreveta i igračaka nakon igre, slaganje knjiga i didaktičkog materijala na police, brisanje stola nakon korištenja te općenito održavanje reda u svom osobnom prostoru. Djeca ove dobi mogu samostalno pripremati prostor za nove aktivnosti, aktivno pomagati u kuhinji kroz miješanje hladnih jela ili pranje povrća i voća, te samostalno preuzeti brigu o biljkama kroz zalijevanje i hranjenje kućnih ljubimaca. Usvajaju postavljati i raspreamati stol za jelo te redovito sudjeluju u jednostavnim kućanskim poslovima s jasnim naglaskom na to da se kroz rutinu razvijaju radne navike i odgovornost za zajednicu.

U starijoj dobi (5 do 7 godina) djeca već pokazuju izraženu samostalnost i visoku razinu odgovornosti prema sebi i okolini. Ona postaju sposobna samostalno planirati i uspješno dovršavati složenije zadatke, razumiju logičke posljedice svojih postupaka te imaju snažnu unutarnju potrebu da se osjećaju korisno i važno u svojoj okolini. Primarni cilj u ovom razdoblju jest konačno učvršćivanje stečenih radnih navika i samostalnosti, što ujedno služi kao izravna i nužna priprema za prijelaz u školu. Aktivnosti koje priliče starijoj dobi obuhvaćaju potpuno samostalno oblačenje i svlačenje bez ikakve asistencije, kao i kompletnu brigu o osobnoj higijeni koja uključuje temeljito pranje ruku, zubi i održavanje opće urednosti. Djeca sama pripremaju i organiziraju svoje osobne stvari, poput ruksaka i pribora, te samostalno prate vlastite svakodnevne obveze i dogovore. Sposobna su potpuno sama pospremiti radni i prostor za igru nakon odrađenih aktivnosti, kontinuirano brinuti o zajedničkom prostoru te aktivno sudjelovati u estetskom uređenju svoje sobe ili vrtićke skupine uz dosljedno poštivanje svih dogovorenih pravila. U kućanskim poslovima, starija djeca ravnopravno sudjeluju u postavljanju i raspremanju stola za sve ukućane, provode jednostavnu pripremu hrane uz nadzor odraslih, brišu prašinu, slažu, sortiraju i razvrstavaju rublje, igračke i materijale. Također, s lakoćom obavljaju poslove poput zalijevanja biljaka i brige o vrtu, aktivno razvrstavaju otpad u odgovarajuće spremnike te pokazuju ustrajnost u dovršavanju svakog započetog zadatka, čime se stavlja jasan naglasak na njihovu autonomiju, ustrajnost i osjećaj društvene korisnosti.

Kako bismo djetetu doista pomogli da izraste u samostalno i stabilno biće, mi kao odrasli moramo promijeniti svoju perspektivu i preuzeti ulogu strpljivog poticatelja, a ne izvršitelja. Prvo i osnovno pravilo jest nikada ne raditi umjesto djeteta ono što ono, s obzirom na svoju razvojnu fazu, već može učiniti potpuno samo. Naše je povjerenje u djetetove mogućnosti izravan pokretač njegovih kompetencija i odgovornog ponašanja, stoga svaki zadatak moramo pažljivo prilagoditi djetetovoj dobi kako bi ciljevi pred njim bili ostvarivi, izazovni, ali ne i obeshrabrujući. U komunikaciji s djetetom moramo svjesno staviti naglasak na pohvalu djetetovog truda i ustrajnosti, a ne na

savršenstvo konačnog rezultata. Da bismo to postigli, djetetu moramo darovati ono najdragocjenije – vrijeme. Planiranje svakodnevice bez pritiska i žurbe omogućuje djetetu da u miru zakopča svoje gumbe ili pospremi slikovnicu, jer je upravo užurbanost odraslih najveći neprijatelj dječjeg razvoja. Trebamo imati na umu da smo mi sami djetetov najveći i najvažniji primjer u životu.

Za kraj, važno je duboko promisliti o riječima Eleanor Roosevelt koje pogađaju samu srž roditeljske i odgojne uloge: „Negdje na liniji razvoja otkrivamo tko smo i onda uistinu odlučujemo i za to smo odgovorni. To je važno odlučiti prije svega zbog sebe, jer zapravo, ne možete stvarno živjeti ničiji tuđi život, čak ni život vašeg djeteta. Utjecaj koji želite imati proizlazi iz vašeg vlastitog života i onoga što ste postali.“ Dopustimo djeci da usvajaju kroz vlastito djelovanje, da pokušavaju, griješe i napreduju vlastitim tempom, jer je to najljepši dar povjerenja koji im možemo pružiti na njihovom putu prema odrastanju.

Literatura:

- *Perry Good, E. (2009). Kako pomoći klincima da si sami pomognu. Zagreb: Alinea.*
- *Slunjski, E. (2013). Kako djetetu pomoći da (p)ostane samostalno i odgovorno. Priručnik za roditelje, odgojitelje i učitelje. Zagreb: Element.*
- *Slunjski, E. (2013). Kako djetetu pomoći da bude uspješno i razvija samopouzdanje. Zagreb: Element.*

mag.praesc.educ. Ivana Polović

Dječji vrtić Vojnić, Vojnić

ivana.car.hk@gmail.com